

ХАНДИЙОлена Олексіївна
alkhandiy@ukr.net**КАЛЮЖНА**Вікторія Сергіївна
viki29121997@gmail.com**ОЛЬШАНСЬКИЙ**Олександр Володимирович
fkm.k@ukr.netк.е.н., доцент, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля, докторант,
Інститут економіки промисловості
НАН Українимагістрант, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Далямагістрант, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

УДК 331.5

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОПИТУ НА РИНКУ ПРАЦІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА**TRANSFORMATION OF LABOR MARKET DEMAND AS A RESULT OF THE IMPACT OF DIGITALIZING THE ECONOMY AND SOCIETY****KHANDII Olena Oleksiivna** – PhD in Economics, Associate Professor, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl, Grand PhD courses at the Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine**KALIUZHNA Viktoriia Serhiivna** – master, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl**OLSHANSKYI Oleksandr Volodymyrovych** – master, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl

Процес цифровізації економіки та суспільства в Україні впливає на позитивні та негативні зміни ринку праці. Позитивні зміни пов'язані з появою попиту на нові професійні знання, зі створенням робочих місць в галузях, в яких активно відбувається процес цифровізації. Негативні зміни на ринку праці пов'язані зі зростанням структурного безробіття, відмиранням одних професій та скороченням попиту на інші. У статті досліджено зміни попиту на різні професії на ринку праці, появу попиту на нові професії в IT-сфері. Виявлено, що в результаті автоматизації робочих місць найбільше постраждають професії, які пов'язані з одноманітними фізичними і когнітивними завданнями. Розглянуто різні прогнози щодо зміни попиту на ринку праці під впливом цифровізації економіки та суспільства.

* * *

Процесс цифровизации экономики и общества в Украине влияет на возникновение положительных и отрицательных изменений на рынке труда. Положительные изменения связаны с появлением спроса на новые профессиональные знания, созданием рабочих мест в отраслях, в которых активно происходит процесс цифровизации. Негативные изменения на рынке труда связаны с ростом структурной безработицы, отмиранием одних профессий и сокращением спроса на другие. В статье исследованы изменения в спросе на различные профессии на рынке труда, появление спроса на новые профессии в IT-сфере. Выявлено, что в результате автоматизации рабочих мест больше всего страдают профессии, связанные с однообразными физическими и когнитивными задачами. Рассмотрены различные прогнозы относительно изменения спроса на рынке труда под влиянием цифровизации экономики и общества.

* * *

Introduction. The process of digitization of the economy and society in Ukraine influences the positive and negative changes in the labor market. Positive changes are associated with improved work efficiency, reduced labor input and speed and quality of service delivery in all areas of human life. Also, the demand for new professional knowledge, skills is emerging, jobs are being created in industries where the process of digitization is actively taking place, and in the sectors that serve the processes of implementation of digitization in the economy, government, social services. Negative changes in the labor market related to the rise in structural unemployment, the dying out of some professions and the decline in demand for others. Also, the shortage of IT specialists serving the digitalization process in all industries and at all stages of its deployment is growing, with highly skilled Ukrainian IT professionals working for employers from other countries.

The **purpose** of the article is to study of the transformation of demand in the labor market under the influence of digitization of the economy and society.

Results. Changes in the ratio of professional spheres in the labor market, the emergence of demand for new professions in the IT sphere was investigated in the article. The importance of information technology, as a driving lever of the 21st century and their significant contribution to economic development, was noted. It has been found that job automation has the greatest impact on professions related to uniform physical and cognitive tasks. Various forecasts of changes in labor market demand under the influence of digitization of the economy and society have been considered.

Conclusion. The pace of implementation of digitalization in all spheres of life affects the economic and social development of any country. The slow process of digitization in Ukraine gives the opportunity to adapt the labor market to new requirements and to formulate a supply with new qualities and in the required quantity. At this stage of implementation of digitization measures, state support, control and regulation of the training and retraining of specialists who will be in demand in the labor market in order to avoid massive structural unemployment in all sectors of the economy is urgently needed.

Ключові слова: ринок праці, цифровізація, попит, професія, розвиток

Ключевые слова: рынок труда, цифровизация, спрос, профессия, развитие

Keywords: labor market, digitalization, demand, profession, development

ВСТУП

Глобальні виклики сьогодення пов'язані з цифровізацією економік та суспільств і відповідними змінами на ринку праці: швидким зростанням попиту роботодавців на одні професії, скороченням попиту на інші і невідповідністю робочої сили на ринку праці сучасним вимогам стосовно якісних та кількісних характеристик. Конкуреноспроможність України на глобальних ринках знаходиться в залежності від інноваційної та інформаційної політик держави, темпів цифровізації промисловості, аграрного сектору, державного управління та інших сфер суспільного життя. Цифровізація суспільних послуг та багатьох процесів державного управління, підвищення їх ефективності та якості входить до пріоритетних завдань нового курсу Президента України В. Зеленського. Поява Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації є значним досягненням на шляху до "держави в смартфоні", «цифрової економіки», «цифрового суспільства», але без фінансового та кадрового забезпечення цей шлях буде довгим та з великою кількістю «зупинок».

Дослідженню проблем ринку праці, трансформації зайнятості в Україні в контексті цифровізації економіки багато уваги приділяли такі вчені, як В.М. Геєць, А.М. Колот, Е.М. Лібанова, О.Ф. Новікова, М.О. Джаман, С.М. Кожем'якіна, К.О. Січкаренко, О.В. Данніков, Н.В. Савченко, О.М. Ковбаско. Водночас існує потреба у подальшому дослідженні затребуваності професій та останніх тенденцій на ринку праці під впливом процесу цифровізації.

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні впливу цифровізації економіки та суспільства на ринок праці з позиції трансформації попиту та затребуваності професій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною базою дослідження є роботи українських та іноземних фахівців у соціально-трудовій сфері, нормативно-правове забезпечення, що регулює та впливає на ринок праці. У роботі використано такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, конкретизація, узагальнення, порівняння, системний підхід, метод логічного дослідження та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Впровадження цифрових технологій в усі сфери життя, стає одним з головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5 – 10 років. Даний етап можна охарактеризувати, як перехід будь-якої діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн). Цифрові технології відкривають велику кількість напрямів для розвитку економіки та підвищення якості життя українського народу, що, зі свого боку, залежить від рівня розвитку Інтернет-зв'язку, бо саме

якість доступу до глобальної мережі характеризує країну як відкриту, безпечну та вільну у просторі, що розповсюджує інформацію та надає громадянам можливість вільного спілкування та всебічного розвитку без кордонів. Цифровій трансформації, Digital – трансформації, діджиталізації – присвячується все більше форумів, конференцій, обговорень, на одному з яких – iForum в Києві, виступив президент України В. Зеленський і розповів про проект «Ліфт», який допоможе українцям приєднатися до процесу впровадження новітніх технологій у роботі країни. Основною перевагою даного проекту, є не тільки долучення простих громадян до важливих подій країни, але й те, що даний етап цифровізації буде відбуватися поступово і з мінімальними негативними наслідками для громадян [1].

Цифровізація – це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [2]. Загалом під терміном «цифровізація» розуміється часткова або повна відмова від робочої сили за допомогою комп'ютерних технологій. У кінцевому результаті цифрова трансформація несе переваги, пов'язані з наданням можливостей для розвитку, самовдосконалення, відкриває нові рівні можливостей. Але в момент такого переходу країна стикається з досить вагомим негативним наслідком у вигляді безробіття, що зумовлено знеціненням багатьох професій, виникненням нових вимог до професійних навичок робітників, зміною традиційних форм організації праці тощо.

Сьогодні серед українських експертів існує думка про недоцільність існування деяких спеціальностей у навчальних закладах, бо вони можуть знецінитись вже через 10 – 15 років. Фахівці з профорієнтації говорять, що в цілому до зникнення більше заданим лінійні професії, де люди працюють за чіткою схематичним алгоритмом. Це, наприклад, брокери, бухгалтери, касири, нотаріуси, юрисконсультанти і частково медики. У підсумку все, що не вимагає креативу, фантазії і емоційного реагування, виконуватимуть машини. А людям залишаться професії, де людяність – один з ключових параметрів успіху: виховання дітей, сфера соціального захисту, мистецтво, частково – медицина і наука.

«Втім, за словами керівника експертно-аналітичного центру Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна Катерини Криворученко, в Україні зміни на ринку праці не настільки стрімкі, як наприклад, у Силіконової долині. Впровадження великої кількості нових технологій характерне для великих міст. У невеликих населених пунктах все ще важливим є особисте спілкування з представниками таких професій, як листоноша або турагент» [3].

Згідно з аналізом бази вакансій порталу Head-

Hunter Україна у другому кварталі 2019 р. відбулися певні зміни попиту на професії в різних сферах на ринку праці. Провідні позиції зайняли такі сфери, як: «ІТ, телеком» (15 %), «Продажі» (14%) та «Маркетинг» (9 %). Порівняно з першим кварталом відбулось зростання вакансій у «ІТ, телекомі», «Маркетингу», «Адміністративному персоналі» та «Транспорті», а от «Продажі» дещо послабили свої позиції. Водночас до ТОП-10 за кількістю вакансій, за результатами півріччя, увійшла професійна сфера «Робітничий персонал», посунувши «Будівництво» [4].

Незважаючи на популярність вже знайомих професій, в останні роки в бізнес-сфері з'явилися і нові найменування [5]:

- тренд-хантер чи консультант по бізнес-ідеям – людина, що відстежує нові ідеї для продуктів, моди та дизайну. Він шукає те, що незабаром повинно стати модним трендом;

- фахівці з неймінгу і слоганів – люди, що вигадують слогани та назви для нових продуктів чи послуг у різних сферах людської діяльності – у бізнесі, у політиці, у шоу-бізнесі, у соціальній сфері, тощо;

- бізнес-тренер та бізнес-консультант – людина, яка проводить навчання по темі бізнесу. В останні роки ця професія набуває популярності;

- бренд-менеджер – людина, від якої залежить популярність продукції. Ця людина створює нестандартні рішення для новітніх продуктів;

- GR-менеджер – людина, яка налагоджує зв'язок між бізнес-організаціями та державними органами влади.

Найбільший вплив на сьогодні має ІТ-сфера, бо саме завдяки її стрімкому зростанню зараз спостерігаються зміни у світі. У даній сфері також з'явилися нові вакансії [5]:

1. Криптовалютний консультант. Через швидке зростання ринку криптовалюти, на піку затребуваності є дана позиція, також в рекрутингові агентства потрібні фахівці з майнінгу, які можуть бути брокерами або налагоджувачами обладнання для блокчейн-технологій.

2. Архітектор даних. Його задача полягає в аналізі великого обсягу інформації і на її основі повинні надаватися рекомендації щодо подальшого розвитку бізнесу.

3. Диспетчер каршерінгу. Каршерінг – такий вид оренди автомобілів, коли володіння автомобілем надається не одній людині, а декільком, тобто володіння часткою авто з правом користування. У свою чергу диспетчер виконує функцію контролю за автомобілем, його відстежування, вирішення конфліктних ситуацій та підбір автомобіля для клієнта.

4. Оператор дронів. Декілька років тому такий комп'ютерний пристрій, як дрони, стали застосовуватися майже всюди, саме тому компаніям потрібні фахівці, які матимуть змогу не лише керувати безпілотним літальним апаратом, а й матимуть знання в проведенні його технічного обслуговування.

Згідно звіту всесвітньої консалтингової компанії McKinsey до 2030 р. буде автоматизовано приблизно 60 % роботи, що призведе до втрати від 400 до 800 млн.

робочих місць по всьому світу. Насамперед автоматизація буде стосуватися одноманітних фізичних і когнітивних завдань. Фізичні рутинні завдання найчастіше виконують чоловіки (наприклад, оператори машин). З них 40 % втратять роботу через автоматизацію. А одноманітну інтелектуальну роботу частіше виконують жінки (наприклад, працівники установ та офісів), без роботи залишаться 52 % з них [6].

В Україні процес цифровізації суттєво відстає від світового рівня. Відображення даного відставання можна побачити, якщо порівняти темпи зростання попиту на фахівців на внутрішньому та світовому ринку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Проблематика даної ситуації полягає в тому, що українські ІТ-компанії переважно працюють на міжнародній арені, адже там попит на талановитих спеціалістів вищий, ніж в Україні, тому їх вклад в цифровізацію України є мінімальним. Згідно зі статистичними даними станом на кінець 2016 р. країна втратила понад 10000 висококваліфікованих кадрів [7], вони працюють там, де є реальний попит на їх інтелект та знання, де є робота, яка високо цінується та добре оплачується. Внутрішній попит на «цифрові» технології та споживання їх секторами економіки, громадянами, бізнесом, державою тільки зростає – з одного боку, це дозволяє адаптуватися до змін попиту на одні професії та скорочення попиту на інші в результаті автоматизації на ринку праці, з іншого боку повільний процес впровадження цифровізації в усі сфери життя людини стримує можливості економічного зростання в країні.

ВИСНОВКИ

Цифровізація економіки та суспільства є поштовхом до покращення якості та доступності суспільних послуг, можливістю досягнення соціально-економічного розвитку, навіть для віддалених від адміністративних центрів громад. Найважливіше – це поступовий перехід, без кардинально різких змін, які б негативно впливали на повсякденність життя населення. Уряд, підприємства та громадяни все частіше і в більшій кількості використовують автоматизовані пристрої, бо вони більш зручні та економічні у використанні. Проте масштабна заміна робочої сили на автоматизовані пристрої може призвести країну до зростання структурного безробіття, що зі свого боку може потягти за собою поглиблення економічної кризи. Саме тому вже зараз прогнози стосовно змін на ринку праці під впливом цифровізації потребують програм та стратегій змін системи освіти та підготовки і перепідготовки кадрів, системи заходів з державної підтримки розвитку цифрових навичок населення з першого класу школи до та після настання пенсійного віку.

Зміни на ринку праці у результаті скорочення персоналу у результаті автоматизації та цифровізації процесів потребують відповідного покращення умов праці, підвищення мотивації працівників, збільшення оплати праці, навчання та розвитку працівників за рахунок компаній та державні кошти, що має знайти своє втілення у трудовому законодавстві України. Мінімізацію рівня структурного безробіття слід здійснювати на національному рівні завдяки єдиним он-

лайн платформам, які використовуються для найму персоналу з метою усунення недоліків діючих платформ і веб-сайтів, на яких присутня недостатня захищеність персональних даних, неповна інформація про роботодавця, незручний інтерфейс тощо.

Подальші дослідження в цьому напрямі будуть присвячені вивченню позитивного міжнародного досвіду цифровізації економіки та суспільства європейських та інших країн.

Список використаних джерел

1. Країна в смартфоні. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4099443-kraina-v-smartfoni-zelenskyi-zapuskaie-proekt-lift>
2. Термін «Цифровізація». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/40820:65990>
3. Які професії в Україні зникають, а які з'являються? URL: <https://uk.etcetera.media/8244-328.html>
4. Попит на ринку праці у II кварталі 2019. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7199-popit-na-rinku-prac-u-ii-kvartal-2019.html>
5. Нові професії та прогноз найбільш популярних вакансій на 2019 рік. URL: <https://powerpact.com.ua/articles/novi-profesii-ta-prohnoz-naibilsh-populiarnykh-vakansii-na-2019-rik?hl=ru>
6. Автоматизація вплине на гендерний розрив на ринку праці. Як жінкам не втратити роботу? URL: <https://uk.etcetera.media/avtomatizatsiya-vpline-na-genderniy-rozriv-na-rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html>

[rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html](https://uk.etcetera.media/avtomatizatsiya-vpline-na-genderniy-rozriv-na-rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html)

7. Цифровізація країни – ринок ІКТ. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/shljah-do-tsifrovizatsiji-ekonomiki-294544.html>

References

1. Country in a smartphone. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4099443-kraina-v-smartphones-zelenskyi-zapuskaie-project-lift> (in Ukrainian)
2. The term "Digitalization". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/40820:65990> (in Ukrainian)
3. Which professions in Ukraine are disappearing and which are emerging? URL: <https://en.etcetera.media/8244-328.html> (in Ukrainian)
4. Labor market demand in Q2 2019. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7199-popit-na-rinku-prac-u-ii-kvartal-2019.html> (in Ukrainian)
5. New professions and forecast of the most popular vacancies for 2019. URL: <https://powerpact.com.ua/articles/novi-profesii-ta-prohnoz-naibilsh-populiarnykh-vakansii-na-2019-rik?hl=en> (in Ukrainian)
6. Automation will affect the gender gap in the labor market. How can women not lose their jobs? URL: <https://uk.etcetera.media/avtomatizatsiya-vpline-na-genderniy-rozriv-na-rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html> (in Ukrainian)
7. Digitalization of the country is the ICT market. URL: <https://biz.nv.ua/eng/experts/shljah-do-tsifrovizatsiji-ekonomiki-294544.html> (in Ukrainian)